

Notarieel (ge)recht

Prof.mr. M.J.A. van Mourik*

1 DE STUDIERICHTING VAN DORKNOPER?

Het op een na oudste beroep ter wereld, dat van notaris, wordt volgens menige niet al te snuggere buitenstaander beoefend in een dorknoperige sfeer. De aanduiding van de beroepsbeoefenaar doet bij hem het tot zekerheid verworven vermoeden opkomen dat we van doen hebben met een klerkachtige functionaris die slaafs opschrijft wat anderen bedenken. De grauwe persoon wordt vooral in verband gebracht met testamenten en 'vastgoed'. De laatste benaming is in de wet niet bekend, maar des te beter bij de Amsterdamse mafia.

Breed heeft de mening postgevat dat de notariële ambtsdrager met te weinig inspanning te veel verdient

---

Breed heeft ook de mening postgevat dat de notariële ambtsdrager met te weinig inspanning te veel verdient. Hij leidt een leven als een luis op een zeer hoofd. En het ICT-tijdperk heeft het notariële bestaan nog pastoraler gemaakt, zo verneemt men, nu het maken van akten kan worden gelijkgesteld met een druk op de juiste knop.

Het geschetste beeld belooft weinig goeds voor de studierichting – of, voor wie in onderwijzstermen denkt: 'opleiding' – notarieel recht. Saaiheid en dufheid moeten in de collegebanken troef zijn. Meer dan de helft van de studenten zal na twintig minuten in katzwijn liggen. Zelfs de mededeling van de stoffige docent (met een baardje en op sandalen) dat hij een kwartiertje pauzeert, roept geen tekenen van leven op.

Waarom dan toch maar notarieel recht studeren? Omdat vader, stiefvader, peetvader, pleegvader, oom, oudoom, heeroom of peetoom dat adviseerde en iedere andere studierichting (ook) niet geschikt leek?

Hoe anders is de werkelijkheid van alle dag!

2 DE STUDIERICHTING VAN HET LEVEN!

Volgens de jongens van de gestampte pot is 'recht' sowieso een saaie en taai boel. Zo'n heel wetboek uit je hoofd leren, dat valt niet mee, hè? Maar in het recht gaat het niet primair om in wetten opgeslagen afstandelijke regels. In het recht weerspiegelt zich, als het goed is, de maatschappij in al haar facetten. De wetgever en de rechtswetenschapper stellen zich voortdurend de vraag welke rechtsbehoeften leven in de samenleving. Zij dragen onophoudelijk oplossingen aan voor knelpunten. De rechter beslecht vooral rechtsgeschillen en houdt zich zelfs aarzelend bezig met rechtsvorming waar de wetgever het laat afweten en aard van het hiaat het toelaat.

De notaris bevindt zich in het voorportaal van de rechtbank, in het bijzonder bij de vertrekken waarin de allerdagse rechtsverhoudingen tussen de burgers gespreksstof zijn. Het privaatrecht is zijn domein maar ook het belastingrecht neemt in dat kader een belangrijke plaats in. Immers, in veel gevallen is toepasselijk het gezegde: *'Erst kommt das Fressen, dann die Moral'*. Mooie constructies leggen het loodje als de fiscus de schoonheid niet waardeert.

In alle fasen van het leven van een mens

speelt de notaris een rol van betekenis

De ambtelijke status van de notaris stelt echter hoge eisen aan de ethische kant van de beroepsuitoefening. Onafhankelijkheid en onpartijdigheid zijn heilig en een zwaarwegende zorgplicht werpt een dam op tegen lichtzinnig gedrag bij de dienstverlening. De notaris is ook het boegbeeld van de rechtszekerheid. De notaire losbol kan zijn levensgeluk beter ergens anders, bijvoorbeeld in de vastgoedsector, gaan zoeken.

In alle fasen van het leven van een mens speelt de notaris een rol van betekenis. Het begint al kort na de geboorte van een kind. Over babyvoeding moet je de ambtdrager niets vragen, maar de vraag

---

* Prof.mr. M.J.A. van Mourik is hoogleraar notarieel en privaatrecht aan de Radboud Universiteit Nijmegen. en was tot 1

wat er moet worden geregeld voor het geval beide ouders door een verkeersongeluk om het leven zouden komen, kan de notaris haarscherp beantwoorden. In een 'gejuridiseerde' samenleving blijft het daar niet bij. De mens ontkomt niet aan het recht en ook niet aan de notaris. Het kind groeit op en wordt onverwacht zwanger als gevolg van een *one night stand* in Salou. Vertwijfeld vraagt de bezorgde ouder zich af hoe het zit met de geslachtsnaam van het kleinkind en met de positie van de verwekker. Nadat de woelige jaren achter de rug zijn gaat het kind samenwonen, trouwen of een geregistreerd partnerschap aan. En uiteraard moet er iets worden geregeld met betrekking tot de inboedel en de kosten van de huishouding. En wie valt de eventuele erfenis van de ouders in de schoot? Zal ook de (aangetrouwde) partner daarvan genieten? Hoe zit dat met een samenlevingscontract of met huwelijkse voorwaarden? En is het zinvol nu al een testament te maken?

Na enkele jaren wordt een huis gekocht, in de hoop dat de hypotheekrente-aftrek niet wordt afgeschafd en beide partners een aardig inkomen houden. Op wiens naam moet dat huis komen en hoe zit dat met die hypotheek?

Na zeven jaren treedt sleet op in de relatie. Het kind houdt de relatie voor gezien of het wordt zelf gedumpt. Niet uitgesloten is ook dat in goed overleg wordt besloten elders nieuw levensgeluk te zoeken. Maar hoe zit het nu met de financiële afwikkeling van de relatie en met de alimentatie?

En zo gaat het maar verder. Steeds weer is de notaris de betrouwbare, onafhankelijke en onpartijdige adviseur.

Dan sterven de ouders van het kind. De afwikkeling van een nalatenschap vormt nogal eens een bron van ellende, las het kind in de Margriet. De notaris moet nu alles uit de kast halen om te voorkomen dat de boedelruzie voor de rechter wordt uitgevochten. Iedere notaris is ook *mediator*, ook al ontbreekt het desbetreffende certificaat.

Op een sombere herfstdag beseft de mens die eens het kind was, dat het leven eindig is en dat niets kan worden meegenomen in het graf, hoewel archeologische opgravingen soms anders doen vermoeden doordat de mooiste schatten aan het daglicht worden gebracht. Een doodshemd heeft geen zakken. Wordt het geen tijd voor 'estate planning'? Hoe zit dat met het successierecht? Zou door middel van schenkingen de toekomstige fiscale last niet kunnen worden verlicht?

De mens wordt geboren om te sterven. Gelukkig liggen tussen het ene en het andere moment

doorgaans vele mooie jaren. Maar Magere Hein kent uiteindelijk geen genade. Vluchten voor het gevaar kán wel maar heeft geen zin, zoals ook De Tuinman leerde toen hij de Dood trachtte te ontvliden. Opnieuw treedt de notaris aan, nu voor het laatste dienstbetoon: de boedelafwikkeling.

---

*De notaris verkoopt geen knollen voor
citroenen, ook al weet hij dat lucht
goed verkoopt, mits goed verpakt*

---

3 DE STUDIERICHTING VOOR AMBTELIJK ONDERNEMERSCHAP?

De studierichting notarieel recht is geen beroepsopleiding. De praktische kneepjes komen eerst aan de orde nadat de geslaagde als kandidaat-notaris de rechtspraktijk is binnengetrepen. De universitaire opleiding voorziet in een academische juridische vorming, in het bijzonder op de rechtsgebieden waarop de notaris zijn kunsten vertoont. Daarmee kan ook buiten de wereld van het notariaat furor worden gemaakt.

De notaris heeft primair een ambtelijke status omdat hij een deel van de staatstaak uitoefent. Hij is geen handelaar in recht en akten. Hij opent zijn deuren voor de justitiabele die zoekt naar onpartijdig en onafhankelijk advies en naar rechtszekerheid. Liegen en bedriegen is hem vreemd. Hij verkoopt geen knollen voor citroenen, ook al weet hij dat lucht goed verkoopt, mits goed verpakt.

Toch lijkt onze ambtelijke functionaris in zeker opzicht ook op een ondernemer. Hij moet immers declaraties sturen voor de geleverde diensten en concurreren op prijs en kwaliteit met collega's. Hij wordt, evenals taxichauffeurs en windhandelaren, met de heiligheid van de hedendaagse marktwerking geconfronteerd. Des te hoger de eisen die aan de beroepsuitoefening op ethisch gebied moeten worden gesteld.

Maar, beste student, wanhoopt niet! Binnenkort wordt de spagaat waarin de notaris thans nog noodzakelijk verkeerd – ambtenaar en ondernemer (?) – verlicht, door de wettelijke introductie van de 'notaris in dienstbetrekking'. Let wel: in dienstbetrekking van een andere notaris, maar wel als volwaardig notaris. Dat biedt velen perspectief en maakt het notariële gerecht nog smakelijker. ☞